

Василь Шуляр,
доктор педагогічних наук, професор,
заслужений учитель України,
директор Інституту прикладної педагогіки

Проблемне конструювання формулювання теми літературного заняття

УДК 373.5.016:82.0

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340471>

Актуальність. Усе має свій початок, продовження і логічне завершення. Дещо ліричний початок, але він надзвичайно важливий для розуміння філософії сучасного літературного заняття.

«Початком» конструювання нової моделі літературного заняття є формулювання теми. Яким шляхом піти: обрати те, що закладено модельною програмою? Можливо. Головне — вчитель має пам'ятати, що модельна навчальна програма написана / розроблена передусім для словесника. У ній автори розкривають зміст літературної теми, орієнтують на групи результатів навчання та види читацької діяльності. Учителеві літератури важливо набутися фахових навичок проблемно формулювати тему літературного заняття.

Метою статті є: запропонувати технологію формулювання теми літературного заняття на засадах технології проблемного навчання.

Завдання: виокремити компоненти і складники філософії конструювання моделі проблемного літературного заняття; розробити логіко-семіотичну модель на засадах філософії тріадності «Філософія конструювання теми проблемного літературного заняття»; запропонувати авторську типологічну класифікацію формулювань тем проблемних літературних занять; подати зразки формулювання тем літературного заняття на засадах технології проблемного навчання.

Учителю літератури важливо під час конструювання моделі літературного заняття одразу закласти

мотивувальний компонент. Його можна зреалізувати одним із можливих способів: створити життєву проблемну ситуацію, проблемні ситуації за текстом художнього твору або описаної ситуації / колізії / конфлікту між літературними персонажами. Відштовхнутися від риторичної назви власне самого художнього твору або риторичних фігур, які містять монологи / діалоги / репліки героїв твору. Або сформулювати тему літературного заняття, яка потребуватиме розв'язання проблеми або / і вирішення тієї чи іншої суперечності. Може бути достатньо варіантів. Головне — обрати стратегію літературної освіти учнів-читачів, яка буде спрямована на розвиток критичного мислення, творчого самовираження, здатності до самостійного пошуку відповіді на проблемні літературні запитання / завдання / задачі. Діалогова платформа літературного заняття має бути спрямована на співпрацю його суб'єктів у діалозі з художнім твором або / і літературно-мистецьким матеріалом, у якому закладено відкрито або приховано варіанти відповіді.

Забезпечення діалогової платформи літературного заняття стане можливим, якщо вчитель літератури продумує формулювання не тільки проблемних компетентнісних вправ (запитань, завдань, задач). Йому важливо набутися професійних навичок формулювання теми літературних занять через проблему. Це і є той відносний початок у процесі конструювання моделі літературного заняття. Саме проблемне формулювання теми літературного заняття як невід'ємний складник у макроструктурі уроку або заняття сприяє:

- 1) активізації читацької діяльності учнів-читачів,
- 2) мотивувальній співпраці суб'єктів літературного заняття;
- 3) суб'єкт-суб'єктній і полісуб'єктній взаємодії з учнями-читачами / учителем літератури, де посередником є художній твір та / або літературно-мистецький матеріал;

- 4) реалізації принципів творчо- / тексто- / читацько- дитиноцентризму;
- 5) набуттю пізнавального / соціального / ціннісно-етичного досвіду учнів-читачів;
- 6) здатності розв'язувати проблеми / протиріччя, які закладені в текстах і підтекстах художньо-мистецьких творів;
- 7) розвиткові творчого самовираження під час читацької діяльності та співпраці із суб'єктами літературного заняття;
- 8) здатності критично мислити та безпечно й відповідально діяти / використовувати сучасні цифрові інструменти в неоднозначному інформаційно насиченому середовищі;
- 9) формуванню навичок до само- / взаємооцінювання своїх літературно-компетентнісних досягнень й учнів-читачів / однокласників;
- 10) виявленню свого Я, рівня літературного розвитку, своєї акмевершини як Людини Культури.

Реалізувати вище означене в моделі проблемного вивчення літератури зможемо, якщо враховуватимемо новий напрям у методиці літератури (і не тільки). Перспективною стратегією в умовах трансформації системи освіти загалом та літературної зокрема є педагогічний дизайн уроку / заняття. Цю проблему досліджують багато вчених: Анна-Марія Богосвятська (Богосвятська А.-М., 2015), Таїсія Смагіна (Смагіна Т. М., Шуневич О. М., 2021), Наталя Махровська (Махровська Н. А., Погромська Г. С., Колесник С., 2023), Маріан Бирка (Бирка М. Ф., 2024). Беремо за основу розуміння суті «педагогічного дизайну», який запропонував Г. МакАрдл (МакАрдл Г., 2011). Для нашого дослідження важливим є акцент ученого на потребі врахування проблем навчання і пошуку шляхів розв'язання з урахуванням моделі літературного заняття та рівнів літературної компетентності учнів-читачів. Означений напрям — дизайн літературного заняття — авторська перспектива репрезентації для вчителів-філологів.

Сучасна модель літературного заняття має спрямування на формування 5 читацьких компетентностей (як предметні) учнів-читачів, які узгоджуються з 11 ключовими компетентностями, 11 наскрізними вміннями і 4 групами результатів навчання. Цим має бути наповнене освітньо-культурологічне середовище літературного заняття.

Нового підходу, зважаючи на все, що вище названо, потребує і формулювання теми літературних занять. Базовим для будь-якої моделі літературного заняття мають бути три компоненти: ціннісно-етичний (формування націєорієнтованої Людини Культури), читацький (діяльнісно-предметний розвиток інтелектуального учня-читача) і мовленнєвий (усне і писемне) розвиток культурно орієнтованого мовця.

Традиційне формулювання теми літературного заняття за модельною навчальною програмою майлоймовірно викликати в учнів бажання читати / вивчати твір / творчість того чи іншого митця слова.

Крім того, формулювання, здійснені в науково-діловому стилі (наприклад «Життєвий шлях Рея Бредбері» або «Огляд роману «Вершники» Юрія Яновського»), навряд чи зацікавлять школярів, викличуть у них почуття радості / насолоди / бажання. Захоплення емоційними форматами формулювання хоч і сприятиме почуттєвому пробудженню, але може знівелювати принцип науковості у вивченні художнього твору чи літературної теми. Поєднання «емоцій» і «рацій» через проблему, на наше переконання і з огляду на багаторічний досвід, забезпечить діалогову платформу літературного заняття з новим методичним дизайном (останнє поняття «методичний дизайн літературного заняття» автор розкриє у практико орієнтованій монографії серії «Методика літератури, умотивована любов'ю», яка започаткована у 2024 році).

Компоненти і складники філософії конструювання моделі проблемного літературного заняття визначимо як занурення у проблемну ситуацію, що здійснюємо через формулювання теми літературного заняття як проблеми. Учні-читачі мають пройти шлях від емоційного напруження / проживання до раціонального усвідомлення своїх читацьких дій для розв'язання визначеної проблеми або/і того чи іншого протиріччя, яке сконструював учитель або/і воно наявне в тексті художнього / мистецького / літературно-критичного твору. Наступний складник, який маємо простежувати у сформульованій темі літературного заняття, — діяльнісний. Цей компонент визначатиме можливість формування читацьких навичок й умінь із допомогою уживання мовних конструкцій із використанням дієслів або/і віддієслівних іменників. Компетентнісний складник забезпечить формування читацької / літературної компетентності учнів-читачів. Також спрямований на досягнення планованих очікуваних результатів і появу особистісно й соціально значущого літературного продукту.

Вершинним і значущим у філософії конструювання проблемного літературного заняття є емоційно-ціннісний складник. Саме він спрямований на реалізацію принципу «дитиноцентризму». Зазначений складник передбачає формування націєорієнтованого інтелектуального учня-читача. Урахування емоційно-ціннісного складника потребує продуманості, вираженості й толерантності. Учні-читачів маємо поставити в ситуацію вибору ціннісно-етичної поведінкової моделі: підвести їх до прийняття персонального вибору системи цінностей та етичних норм, усвідомлення особистісної відповідальності, якщо вони хочуть бути Людьми Культури. Поєднання різних стилів формулювання й комбінування складників під час конструювання формулювання теми літературного заняття потребують мудрості, доречності й особистісного підходу.

Застосування такого підходу зосередить увагу учнів-читачів на головному / сутнісному / важливому. Читацькі дії будуть цілеспрямовані на глибоке сприйняття літературно-мистецького матеріалу. Співпра-

Інтегроване навчання

ця із художнім твором у такому форматі зорганізує учнів-читачів на заглиблення у тканину художнього / мистецького тексту. Діалогова платформа проблемного літературного заняття викличе низку емоцій / вражень / почуттів. Така співпраця з художнім твором сприятиме вмінню виокремлювати визначальне / сутнісне, цікаві образи й етичні сенси, відбирати образні вислови для побудови / розвитку / збагачення свого мовлення (усного й писемного). Кінцевий результат діалогової співпраці суб'єктів проблемного літературного заняття — націозорієнтований інтелігентний учень-читач / учениця-читачка як Люди Культури.

Для реалізації означеного пропонуємо **авторську типологічну класифікацію формулювань тем проблемних літературних занять**:

- 1) за назвою художнього твору;
- 2) за набором літературних персонажів;
- 3) за фактами із біографії письменника;
- 4) із використанням факту творення художнього тексту;
- 5) за образним висловом із художнього твору;
- 6) з урахуванням власних назв у художніх творах;
- 7) за ідеєю / мотто / висловом критика / письменника;
- 8) із використанням риторичних фігур;
- 9) за незавершеною тезою / твердженням / висловом;
- 10) із комбінацією символів / ілюстративного матеріалу.

Візуалізуємо описане логіко-семіотичною моделлю на засадах філософії тріадності (рис. 1).

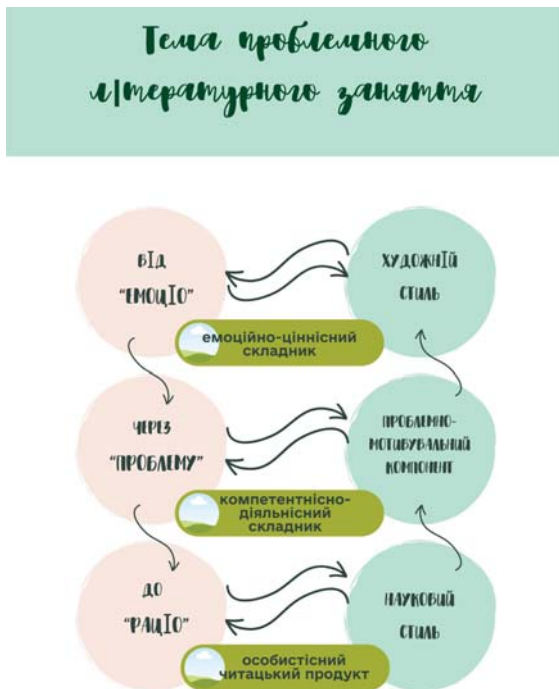

Рис. 1. Філософія конструювання теми проблемного літературного заняття
Джерело: авторська модель, 2024

Наведемо деякі зразки формулювання тем літературних занять за технологією проблемного навчання. Додамо декілька зразків із тренінгових занять з учителями літератури.

ОРІЄНТОВНІ ЗРАЗКИ ФОРМУЛЮВАНЬ ТЕМ ЛІТЕРАТУРНИХ ЗАНЯТЬ ЗА ТЕХНОЛОГІЄЮ ПРОБЛЕМНОЮ НАВЧАННЯ (відповідно до авторської класифікації)

I. За образним висловом із художнього твору (із використанням фразеологізму)

1. Коли Маркевич заграв зі скрипачем Стером концерт Ліпінського, Тарас відчув себе на сьомому небі (Оксана Іваненко, «Тарасові шляхи»).

ХТО або ЩО ТАК ПІДНЕСЛО ТАРАСА?

2. Батько новонародженого... був просто на сьомому небі, що в життя приходить ще один Мамайчук (Олесь Гончар, «Тронка»).

ВІД ЧОГО або ВІД КОГО ТАК ТІШИВСЯ БАТЬКО?

3. Не дав і поїсти хлопцеві гаразд. Аж розсердилась Мотузчиха, а Якимові сміх: — Не хлібом єдиним жив буде чоловік, тітко Марино. Та після лікарні багацько і їсти ніззя (Андрій Головка, «Бур'ян»).

ЩО ТІШИЛО або МУЧИЛО ГЕРОІВ РОМАНУ «БУР'ЯН» АНДРІЯ ГОЛОВКА

4. Сотки, тисячі нещасних попадалися до рук козакам й мусили випити гірку до краю (Михайло Кочубинський, «Дорогою ціною»).

ЧИ ВИПИТА ЧАША ГІРКОГО ДО ДНА?

5. — Чого доброго, отак і проживе, — сказав після паузи Степура. — Заб'ється в щілину і всі бурі в ній пересидить. — Таким не заздрю, — сказав Богдан. — Оце вони й є ті, що «народжені повзати» (Олесь Гончар, «Людина і зброя»).

КОМУ або ЧОМУ НЕ ЗАЗДРИВ БОГДАН?

II. За фактами із біографії письменника

1. Розв'язка, видно, настане все ж не сьогодні, пізніше — це ж не до дна випита чаша (Микола Олійник, «Одержима»).

ЛЕСЯ УКРАЇНКА: «НЕ ВИПИТА ЧАША ДО ДНА» ...

2. Він відмовився зросійщувати словники української мови. І відмова ця коштувала йому волі. Могла насправді коштувати й життя. Але на нещадну прю із радянським свавіллям стали невідомі філологічні боги. (За книгою Аліни Акуленко «Короткі історії з великого життя», с. 5).

ХТО Ж ЦЕЙ ФІЛОЛОГІЧНИЙ БОГ?!

Або

Ітиметься сьогодні про людину-поневірянь... Про Бориса Антоненка-Давидовича. Ознайомившись із фактами біографії письменника, спробуйте розставити розділові знаки в реченні, щоб узгодити його з життєво-громадянською позицією письменника.

МОВНА МІСІЯ: ЗНИЩИТИ НЕМОЖЛИВО ЗДІЙСНИТИ

3. Усе життя він беріг вірність яблукатому коню. З вірністю дружині було набагато складніше. Хоча б тому, що кінь був ілюзорним і жив у давніх різдвяних колядках. Дружина ж була цілком реальна і жила й вчителювала в далекому селі. (За книгою Аліни Акуленко «Короткі історії з великого життя», с. 27).

НЕ ЗРАДИТИ ДРУЖИНУ Й ЯБЛУКАТОГО КОНЯ

Або

За оповідкою Аліни Акуленко про Олександра Довженка, творчість якого будемо вивчати, сформулюйте проблему для обговорення.

4. Усе було так гарно. А тоді гармонію його життя порушив анонімний лист. Писали не йому... Якби це сталося в наші дні, то одразу можна було б загуглити і дізнатися рядок за рядком, світлина за світлиною з акаунта в соціальних мережах усе про автора ЧИ авторку. (За книгою Аліни Акуленко «Короткі історії з великого життя», с. 44 у нашій редакції).

МИХАЙЛО КОЦЮБІНСЬКИЙ: НЕЗДІЙСНЕНИЙ чи НЕЗДІЙСНЕНИЙ ВИБІР ВІЧНОГО РОМАНТИКА

5. Він народився 3 грудня 1722 року в родині шинкаря. Хоча шинкар той був козацького роду. Він міг обрати найпростіший шлях: стати спадковим шинкарем й доводити своїм життєвим шляхом, що істина — у вині.

Але він не став. Бо його істина була в іншому». (За книгою Аліни Акуленко «Короткі історії з великого життя», с. 76).

ІСТИНА ГРИГОРИЯ САВОВИЧА СКОВОРОДИ ХОВАЛАСЯ В ...

Продовжити тезу теми літературного заняття після ознайомлення із фактами з життя і творчості письменника.

III. За ідеєю / мотто / висловом критика / письменника

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ. ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

Завдання для учнів читачів: із тверджень критиків виокремити проблеми, які будуть досліджуватися впродовж вивчення творчості Миколи Хвильового. Із набору виокремлених проблем обрати ту, яка найбільше зацікавить учнів-читачів (однокласників).

1. З Хвильового безперечно цікава постать саме з художнього погляду: ще не вироблена, не вирізьблена, не докінчена навіть, але сильна. (Сергій Єфремов)
2. ... Хвильовий міцно зв'язаний з кращими традиціями української художньої літератури: можна сказати, що шукання Хвильового почалися там, де урвалися шукання Коцюбинського. (Максим Рильський, Ананій Лебідь).
3. «Я (Романтика)» художньо не досконала, це певний етап у пошуках автором свого стил... (Микола Зеров).
4. «Я (Романтика)» ... «силою своєю не має собі аналогій у новітній прозі». (Олександр Білецький)
5. Набагато є у світовій літературі таких творів трагічного звучання, в яких із вражаючою художньою силою були б відтворені драматичне роздвоєння реальності та ідеалів, внутрішній конфлікт революціонера, який потрапляє у виторжену революційними ідеями пастку. (Микола Жулинський)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття для дослідження:

1. У чому сила ще «не вирізьбленої» постаті Миколи Хвильового?
2. «Сильна» і «не докінчена» постать Миколи Хвильового...
3. ...«шукання Хвильового почалися там, де урвалися шукання Коцюбинського»...: стильовий обшир письменників.
4. «Я (Романтика)» — «художньо не досконала» чи/і «силою своєю не має аналогій у новітній прозі»?
5. Микола Хвильовий і «виторжена революційна ідеями пастка»: який вихід?

Методичний коментар: кожна із запропонованих проблем потребує коментаря від учителя; виокремлення певних фактів, які подані в підручнику або/і наявні в додатковій літературі / матеріалах; запропоноване автор апробував особисто в Котляревській школі наприкінці 90-х років; сценарії етюдних занять опубліковано в посібнику «Від мудрого письменника до творчого читача (матеріали до етюдних занять із літератури в 11 класі. І частина): навчально-методичний посібник. — Тернопіль: СМП «Астон», 2001. — 280 с.».

ОСТАП ВИШНЯ. ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

Твердження письменника:

1. Правда ... Тільки вона, правда, була поводитирем у своєму житті. Я ніколи не зрадив правди ... (Остап Вишня)
2. ...Треба — любити людину. Більш ніж самого себе ... (Остап Вишня)
3. Все життя гумористом! Господи! Збожеволіти можна від суму! (Остап Вишня)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття за твердженням письменника:

1. «Поводирі» по життю Остапа Вишні: хто вони?
2. Випробування Остапа Вишні: як зберегти себе, щоб «не збожеволіти від суму»?

Інтегроване навчання

Твердження письменників:

1. Остап Вишня — «дотепний, талановитий, але до дрібничок «літературного обивателя» ... «протестанта проти маленьких вад механізму». (За Дмитром Донцовим)
2. Низькопробної культури гумор Остапа Вишні. Остап Вишня — це криза нашого гумору... Недалеке майбутнє несе забуття Остапові. (Борис Антоненко-Давидович)
3. «Усмішки» Остапа Вишні я полюбив. Полюбив їх за те, що вони запашині, за те, що вони ніжні, за те, що вони жорстокі, за те, що вони смішні і водночас глибоко трагічні. (Микола Хвильовий)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття за твердженнями критиків:

1. Остап Вишня — «протестант проти маленьких вад механізму».
2. Остап Вишня — «криза нашого гумору».
3. За що можна полюбити «Усмішки» Остапа Вишні?

ЄВГЕН МАЛАНЮК. ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

Твердження критиків:

1. ... особистість, яка не лише літературно, а ... й біографічно дала зразок національної повноти і великого національного серця. (Євген Маланюк про Григорія Чупринку)
2. Маланюк — весь протиставлення негативам українського минулого — шукає його формули й формули розв'язки для майбутнього. (Олег Ольжич)
3. ... в Маланюка «маніакальна патологічна ненависть до рідного краю»; «поет тьми і хаосу»; «опльовувач символу України». (Юрій Клен та критики про Євгена Маланюка)
4. Україна стане колись новою Елладою. Прекрасне піднесення цієї країни, лагідна вдача народу, його музичний хист, плодюча земля — колись обуряться. (Йоганн Готфрід Гардер)
5. Любити і ненавидіти Батьківщину дано геніям. Так немилосердно картати Україну міг лише той, що був готовий за неї віддати своє життя. Той, для кого вона у «кров і мускули вросла». (Мікулаш Неврлий)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття за твердженнями критиків:

1. Євген Маланюк — «зразок національної повноти і великого національного серця».
2. Євген Маланюк — «весь протиставлення негативам українського минулого»: формули розв'язок для майбутнього ...
3. Творчість Маланюка — «маніакальна патологічна ненависть до рідного краю» ...
4. Україна для Євгена Маланюка — «нова Еллада».
5. Геній-Маланюк... Він любив і ненавидів батьківщину ...

ЮРІЙ ЯНОВСЬКИЙ. ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

Твердження письменників:

1. Наречена, для якої я жив ціле життя, їй присвятив сталева шпагу і за неї підставляв під мечі

важкий щит. Культура нації — звать її. (Юрій Яновський)

2. Юрій Яновський ... відкрив і завоював море, море в значенні не географічному..., а в ... психологічному, як окремий духовний комплекс... (Євген Маланюк)
3. Сидів допізна на юті, дивився на зорі, астральна якась нудьга, хочеться сказати до всіх нащадків, що ще не виходили з небуття (а вмрут, як і я), що я теж жив і дивився на ці сузір'я, і думав я не тільки те, що написав у книжках. (Юрій Яновський)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття за твердженнями письменників:

1. «Сталева шпага» і «важкий щит» посвята від Юрія Яновського.
2. «Духовний комплекс» Юрія Яновського: його складники.
3. Юрій Яновський: «... і думав я не тільки те, що написав у книжках».

Завдання для самостійного виконання: професійно-фахова рефлексія вчителя

Перечитайте твердження критиків про творчість Юрія Яновського. Сформулюйте проблемні теми літературного заняття.

ЮРІЙ ЯНОВСЬКИЙ.

ВІД «ЧОТИРЬОХ ШАБЕЛЬ» ДО «ВЕРШНИКІВ»

Він топтав «романтичні полини» ...

1. «Вершники» — надзвичайна симфонія про людей і добу, яку ми так тяжко переживаємо. (Григорій Костюк)
2. Ю. Яновський — ... романтик за світовідчуттям і світоглядом. (Максим Рильський)
3. Остаточно зійти з дистанції «Вершникам» не дав лише могутній талант письменника, вміння його наснажити епізоди твору («Шаланда в морі», «Дитинство», «Лист у вічність») таким загальнолюдським змістом, над яким не владний ніякий класовий пресинг. (Микола Наєнко)
4. ... оновлення романтичної традиції дала Яновському змогу «мішати прозу з віршами», епічні твори оздоблювати «численними ліричними місцями», активно використовувати символіку, фольклорні стилізації. (Дмитро Чижевський)

1. ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО. ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

Твердження письменників, літературознавців, методистів:

1. Сивочолий і мудрозорий,
Наче вийшов із Заповіту.
На вселюдським широкому полі
Український іде да Вінчі.
(Андрій Малишко)
2. В умовах власної держави Довженко виріс би на світового генія. (Євген Маланюк)
3. Довженко — це той, що замовкнув на півслові. (Євген Маланюк)
4. ...задокументувати правду життя, думки, почуття — у цьому була його потреба. (Юлія Солод)

5. Довженківський щоденник — це воістину енциклопедія страждань українського народу з головним образом сплюндрованої України. (Борис Степанишин)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття за твердженнями письменників, літературознавців, методистів:

1. Олександр Довженко — «український да Вінчі».
2. Олександр Довженко — світовий геній: чи виріс би «в умовах власної держави»?
3. Олександр Довженко — «це той, що замовкнув на півслові» ...
4. Олександр Довженко: у чому «була його потреба»?
5. Олександр Довженко: сплюндроване життя письменника у сплюндрованій Україні.

2. ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО. ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ. «ЗАЧАРОВАНА ДЕСНА»

Твердження за Біблією і письменника:

1. ... *прості Господні дороги,
І праведні ходять по них,
А грішні спіткнуться на них.*
(Осії — 14 : 10)
2. ... *бажання ... усвідомити свою природу на ранній досвітній зорі коло самих її первісних джерел.*
(Олександр Довженко)
3. *Митці покликані народом для того, аби показувати світові насамперед, що життя прекрасне.*
(Олександр Довженко)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття за твердженнями письменника:

1. Господні, праведні і грішні дороги літературних героїв кіноповісті «Зачарована Десна» Олександра Довженка.
2. Усвідомлення своєї «природи на ранній досвітній зорі» і її «первісних джерел» (за кіноповістю «Зачарована Десна» О. П. Довженка).
3. Завдання митця — «показувати насамперед, що життя прекрасне». Що змалював і що приховував Олександр Довженко? (За кіноповістю «Зачарована Десна» і записами «Щоденника» Олександра Довженка).

УЛАС САМЧУК. ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ. «НАРІД ЧИ ЧЕРНЬ»

Твердження письменника:

1. ... *вглиблюватися в своє життя і шукати свого призначення ...
прикметою ...
думання.*
(Улас Самчук)
2. ... *віримо! О, як треба вірити!
Як багато віри мусить вмістити
В собі наша наболіла душа.*
(Улас Самчук)
3. ... *геройзм нашої доби — це праця.
Чорна і біла. Мозку й рук.*
(Улас Самчук)

Варіанти формулювань проблем до літературного заняття за твердженнями письменника:

1. Улас Самчук: формула «заглиблення у своє життя».
2. Що вміщує «наша наболіла душа»?.. (за творами Уласа Самчука).
3. «Геройзм нашої доби» ... Складники героїзму за часів Самчука і сучасного життя.

IV. З урахуванням власних назв у художніх творах

1. Арідник, щезник, чугайстер, лісовик і нявка як частина космоцентричного гуцульського світогляду в повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків».

ВІРА В МІФІЧНИХ ІСТОТ ЯК ДУХІВ ПРИРОДИ. НАСКІЛЬКИ ЦЕ ВАЖЛИВО / ЦІКАВО ЧИТАЧАМ ХХІ СТ.?

2. Міфологічні назви в контексті жанрових та стильових властивостей неоромантичної драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня».

МАВКА, ЛІСОВИК, ВОДЯНИК, РУСАЛКА, ПЕРЕЛЕСНИК, МАРИЩЕ, КУЦЬ, ЗЛИДНІ, ПОТЕРЧАТА — МІФІЧНІ ОБРАЗИ чи СИМВОЛИ КРАСИ, КОХАННЯ, ТВОРЧОСТІ, ДУХОВНОСТІ, НЕВМИРУЩОГО СВІТЛОГО Й ДОБРОГО В ДУШІ ЛЮДИНИ?

1. Збірний образ села Піски в романі Панаса Мирного та Івана Білика «Хіба ревуть воли, як ясла повні?».
2. Полтава як збірна назва образів-персонажів роману Ліни Костенко «Маруся Чурай».
3. Одеса — центр взаємодії героїв роману Юрія Яновського «Майстер корабля».
4. Образ «незайманої дівички Десни» у його взаємозв'язках із героями кіноповісті Олександра Довженка «Зачарована Десна».
(За Наталією Івахно, «Методика поглибленого вивчення власних назв у літературних творах», 2023 р., дисертаційне дослідження)

V. За набором літературних персонажів

1. Від Степана до Стефана: еволюція головного героя в романі Валер'яна Підмогильного «Місто».
2. Між Борулю і Берулю: невдалий крок від селянства до дворянства головного героя комедії Івана Карпенка-Карого.
3. Боруля — Беруля: помилка як причина нездійсненої мрії головного героя комедії Івана Карпенка-Карого «Мартин Боруля».
4. «...І воно, як віспа на житті — Мазайло!..»: утеча від свого українства головного героя сатиричної комедії Миколи Куліша «Мина Мазайло».
5. «Одині я — Мина Мазенін»: зміна власної національності головного героя п'єси Миколи Куліша «Мина Мазайло».
6. Малий Сашко і зрілий Олександр Петрович: двоплановість образу головного героя в кіноповісті Олександра Довженка «Зачарована Десна».
(За Наталією Івахно, «Методика поглибленого вивчення власних назв у літературних творах», 2023 р., дисертаційне дослідження)

Інтегроване навчання

VI. За набором літературних персонажів (*ціннісно-етичний складник*)

1. «Із неволі в Міцраїм» — «О межу к Палестині»: головний герой поеми Івана Франка «Мойсей» на шляху до національної мети.
 2. Душевне зцілення на кононівських полях — бажання ліричного героя новели Михайла Коцюбинського «Intermezzo».
 3. Еміграція до Канади як мета українського селянства кінця XIX — початку XX століття. Її зображення в новелі Василя Стефаника «Камінний хрест».
 4. Київ і Радченко — хто переможець і хто переможений? (за романом Валер'яна Підмогильного «Місто»).
 5. Київ, Курськ, Харків: збірний топонімікон та його роль у зображенні антагоністичних прагнень персонажів у трагікомедії Миколи Куліша «Мина Мазайло».
- (За Наталією Івахно, «Методика поглибленого вивчення власних назв у літературних творах», 2023 р., дисертаційне дослідження)

Висновки: автор запропонував варіанти способів формулювання теми літературного заняття на засадах технології проблемного навчання, за основу взяв позиції, які викладено в статті (Шуляр В. І., 2024); виокремлені компоненти і складники філософії конструювання моделі проблемного літературного заняття засвідчили свою перспективність і продуктивність у фаховій діяльності; свідченням є численні тренінги та відгуки вчителів літератури, які напроцьовували авторські варіанти формулювання теми як проблеми літературного заняття; розроблена логіко-семіотична модель на засадах філософії тріадності «Філософія конструювання теми проблемного літературного заняття» сприяє розвитку но-

вого мислення вчителів літератури для такого виду професійно-фахової організації співпраці суб'єктів літературного заняття; запропонована авторська типологічна класифікація формулювання тем проблемних літературних занять оптимізує ефективну роботу вчителя літератури на підготовчому етапі; подані зразки формулювання тем літературного заняття на засадах технології проблемного навчання полегшують учителям підготовку власних варіантів формулювання теми як проблеми літературних занять. **Перспективність** запропонованого може бути зреалізована за однією із модельних програм для 7—9 класів Нової української літератури як цілісний методичний продукт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шуляр В. І. Компетентнісні літературні вправи (зарубіжна література, інтегрований курс «Література») у 2-х частинах. Ч. 1 : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024а. — 197 с. — (Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»).
2. Шуляр В. І. Компетентнісні літературні вправи (зарубіжна література, інтегрований курс «Література») у 2-х частинах. Ч. 2 : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024б. — 210 с. — (Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»).
3. Шуляр В. І. Ноомодель інтелегентного читача. Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю» : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024в. — 202 с.
4. Шуляр В. І. Ціннісно-етичні норми і ставлення в системі літературної освіти учнів-читачів Нової української школи (теоретико-методологічна візія). І частина : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : ОІППО, 2022. — 225 с.
5. Шуляр В. І. Технологія проблемного навчання в системі компетентнісної літературної освіти // Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». — 2024г. — Випуск 56. — 178 с. — С. 17–24.